

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە
چوڭ لۇغەت
汉维大词典

(3- نەشرى)

第三版

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

15
H215.6
18=3

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە
چوڭ لۇغەت
汉维大词典

(3- نەشرى)
第三版

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ISBN 978-7-228-11463-4

9 787228 114634 >

مەسئۇل : قادىر قاۋۇز بەختىيار ساۋۇت شىزات سوپىيوف
مۇھەررىرلەر : ئەنۋەر قاسىم شاكىرجان مۇرات راھىلە رامىزان

مەسئۇل : ئابلىز ئابباس پەرىدە ئەلى گۈلشەھەر نىغمەت
كوررېكتورلار

مۇقاۋىسىنى : ۋاڭ ياك
لايھىلىگۈچى

خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت

(3 - نەشرى)

تۈزگۈچىلەر : ئابلەت ئىمىن ئەنۋەر جاپپار ھۈسەنجان ئەسقەر

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى

(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى NO.348 پوچتا كودى : 830001)

تارقىتىش بۆلۈمىنىڭ تېلېفون نومۇرى : 2827472 - 0991

شىنجاڭ شىنخۇا باسما زلۇۋىتىدا بېسىلدى

شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدا سېتىلدى

فورماتى : 1/16 880 mm × 1230 mm

باسما تاۋىقى : 171 قىستۇرما ۋارىقى : 2

2008 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى

2008 - يىل 10 - ئاي 1 - بېسىلىشى

تىراژى : 10 000 - 1

باھاسى : 480.00 يۈەن

نەشرىياتتىن

قولىڭىزدىكى بۇ لۇغەت دۆلەتنىڭ 11 - بەش يىللىق نەشر پىلانىغا ۋە مەملىكەت بويىچە نەشر قىلىنىدىغان مۇھىم كىتابلار تىزىملىكىگە كىرگۈزۈلگەن لۇغەت بولۇپ ، بۈگۈن رەسمىي نەشرىدىن چىقىپ ھەر مىللەت ئاممىسى بىلەن يۈز كۆرۈشتى . بۇ لۇغەتنىڭ نەشرىدىن چىقىشى شىنجاڭدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئۆزۈندىن بۇيانقى تەشەببۇس قاندىردى .

1974 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ھەر ساھەدىكى مۇتەخەسسسلەرنى ئويۇشتۇرۇپ ئۇيغۇر لاتىن يېزىقىدا « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نىڭ سىناق نۇسخىسىنى نەشر قىلغان ۋە ئىچكى قىسمىدا تارقاتقاندى . ئەينى چاغدا ئۇ لۇغەتنى ئۇيغۇر تىلىدا نەشر قىلىنغان قورال كىتابلارنىڭ ئەڭ ئالدى دېيىشكە بولاتتى . ئۇ لۇغەتنىڭ نەشر قىلىنىشى ئۇيغۇر تىلىنىڭ لېكسىكىسىنى زور دەرىجىدە بېيىتتى ، ئۇيغۇر تىلىنى قېلىپلاشتۇرۇش ۋە ئۇيغۇر تىلىغا يېڭىدىن قوشۇلغان سۆز ۋە ئاتالغۇلارنى ئومۇملاشتۇرۇشتا غايەت زور رول ئوينىدى ، شۇنداقلا تەرجىمە خىزمىتىنى ۋە خەنزۇ تىلى ئۆگەنگۈچىلەر - نى كۈچلۈك قورال بىلەن تەمىن ئەتتى . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، ئۇ لۇغەتنى نەشر قىلىش جەريانىدا لۇغەتچىلىك ساھەسىدە بىر تۈركۈم ئىقتىدارلىق خادىملار يېتىشىپ چىقتى ، لۇغەتچىلىكتە مول تەجرىبىلەر ھاسىل قىلىندى . مانا بۇلار بىزنى شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ كۆپ ۋە تېخىمۇ ياخشى لۇغەتلەرنى ئىشلەش ئىمكانىيەتلىرى بىلەن تەمىن ئەتتى .

« خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نىڭ سىناق نۇسخىسى نەشرىدىن چىقىپ ئالتە يىل ئۆتكەندىن كېيىن ، يەنى 1981 - يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نى تولۇقلاپ تۈزۈش خىزمىتىنى باشلىغانىدى . چۈنكى ، لاتىن يېزىقىدا نەشر قىلىنغان « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نىڭ سىناق نۇسخىسى ئاجايىپ مول ئىجتىمائىي ئۈنۈم ياراتقان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭغا كىرگۈزۈلگەن خەنزۇچە تاق خەتلەر ۋە سۆزلۈكلەر ئازراق بولغانلىقتىن ، جەمئىيەت تەرەققىياتىغا ۋە ئەمەلىي ئېھتىياجىلارغا ماسلىشالماي قالدى . بۇنىڭ بىلەن ، « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نى تولۇقلاپ تۈزۈش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلدى . شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىكى خادىملارنىڭ زور تىرىشچانلىقى نەتىجىسىدە 1981 - يىلى تۈزۈلۈشكە باشلىغان ئۇ لۇغەت 1989 - يىلى 3 - ئايدا نەشرىدىن چىقىپ ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشتى . ئۇ لۇغەتنىڭ نەشر قىلىنىشى لۇغەتچىلىكىمىزنى يەنىمۇ بىر بالداق يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈردى . ئۇيغۇر تىلىنىڭ لېكسىكىسى تېخىمۇ بېيىدى ، ئۇيغۇر تىلى تېخىمۇ قېلىپلاشتى ، تەرجىمە خىزمىتى ۋە تىل ئۆگىنىش ئىشلىرى تېخىمۇ كۈچلۈك قورال كاپالىتىگە ئىگە بولدى . ئۇ لۇغەتتە بىرمۇنچە كەمچىللىكلەر ساقلانغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمى ناھايىتى زور بولدى . چۈنكى ، ئۇ لۇغەت مەملىكىتىمىزدىكى داڭلىق نەشرىيات بولغان سودا نەشرىياتى (商务印书馆) تەرىپىدىن نەشر قىلىنىپ كېلىۋاتقان « ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى » (现代汉语词典) نىڭ 1981 - يىلىدىكى 1 - نەشرى ئاساسىدا ئىشلەنگەنىدى . « ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى » جۇڭگو پەنلەر ئاكادېمىيىسى پەلسەپە ۋە ئىجتىمائىي پەنلەر بۆلۈمىنىڭ مەسئۇللىقىدا تۈزۈلگەن لۇغەت بولۇپ ، خەنزۇ ئورتاق تىلىنى ئومۇملاشتۇرۇش ، خەنزۇ ئورتاق تىلىنى قېلىپلاشتۇرۇش جەھەتتە غايەت زور رول ئوينىغان ، شۇنداقلا مەملىكەت ئىچى ۋە سىرتىدا ئاجايىپ زور نوپۇزغا ئىگە لۇغەت . ئۇ لۇغەت ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ « دۆلەت كىتاب مۇكاپاتى » غا ، « دۆلەت لۇغەت مۇكاپاتى » غا ، « جۇڭگو ئىجتىمائىي پەنلەر بويىچە مۇنەۋۋەر پەن - تەتقىقات نەتىجىسى مۇكاپاتى » غا ئېرىشكەن . « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نىڭ شۇ لۇغەتنى ئاساس قىلىپ تۈزۈلۈشى ئۇ لۇغەتنى باشتىلا يۇقىرى

سەۋىيە بىلەن باشلىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى . شۇ قېتىم تۈزۈلگەن ئۇ لۇغەتكە 9500 دىن ئارتۇقراق تاق خەت ، 70 مىڭغا يېقىن سۆزلۈك كىرگۈزۈلگەن بولۇپ ، مەيلى تاق خەتلىرىنىڭ جىقلىقى جەھەتتىن بولسۇن ياكى سۆزلۈكلىرىنىڭ موللۇقى ۋە يېڭىلىقى جەھەتتىن بولسۇن يېڭى سەۋىيە يارىتىلىپ ، ئىنتايىن زور ئىجتىمائىي ئۈنۈم ھاسىل قىلىندى . ئاشۇ لۇغەت بولغانلىقى ئۈچۈنلا يېقىنقى 30 يىل مابەينىدە ھەرقايسى پەنلەرنىڭ لۇغەتلىرى ۋە تۈرلۈك پەن - تېخنىكا لۇغەتلىرى مەيدانغا كېلىپ ، لۇغەتچىلىكىمىزدە ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان گۈللىنىش ۋە راۋاجلىنىش مەنزىرىسى بارلىققا كەلدى . بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەنە شۇ « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » تىن ئىبارەت ئاساسىنىڭ بولغانلىقىدىن بولدى .

« خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نەشرىدىن چىقىپ ئارىدىن يەنە توپتوغرا 20 يىل ۋاقىت ئۆتتى . بۇ 20 يىلدا جۇڭگودا ۋە دۇنيادا غايەت زور ئۆزگىرىشلەر بولدى . بولۇپمۇ ، جۇڭگودىكى ئۆزگىرىشلەر تېخىمۇ زور بولدى . پارتىيىمىزنىڭ ئىسلاھات قىلىش ۋە ئىشكىنى سىرتقا ئېچىۋېتىش سىياسىتى جۇڭگوغا غايەت زور تەرەققىيات پۇرسىتى ئېلىپ كەلدى . پۈتۈن يەر شارىنى قاپلىغان ئۇچۇر ئىنقىلابى دۇنيانى يېپيىڭى باسقۇچقا ئېلىپ كىردى . مۇشۇ 20 يىل مابەينىدە ئىقتىساد ، مەدەنىيەت ۋە پەن - تېخنىكا غايەت زور تەرەققىياتلارغا ئېرىشىپ ، ئۇچۇر تېخنىكىسىنى نامايەندە قىلغان ئاساستا نۇرغۇن پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرى بارلىققا كەلدى ، جەمئىيەت زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلدى ، كىشىلەرنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇشى تېخىمۇ بېيىدى . شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا تۈرلۈك - تۈمەن يېڭى سۆزلۈكلەر مەيدانغا كېلىپ تىلىمىز تېخىمۇ بېيىدى . بىز 1989 - يىلى نەشر قىلىشتا ئاساسلانغان « ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى » نىڭ 1 - نەشرى ئۇدا بىرقانچە قېتىم يېڭىلىنىپ 5 - نەشرى ئېلان قىلىندى . دەۋر بىلەن تەڭ ئىلگىرىلەش ، يېڭى دەۋردە مەيدانغا كەلگەن يېڭى سۆزلەرنى لۇغەت يۈزىدە ۋاقىتدا ئەكس ئەتتۈرۈش ، ئىلگىرىكى لۇغەتلەردە ساقلانغان نۇقسانلارنى تۈزىتىش ، « ئۇيغۇرچە - خەنزۇچە لۇغەت » نىڭ تېخىمۇ مۇكەممەل نۇسخىسىنى نەشر قىلىش يەنە بىر قېتىم زۆرۈرىيەتكە ئايلاندى . بۇ شەرەپلىك ۋەزىپە يەنە نەشرىياتىمىزنىڭ ئالدىغا قويۇلدى . نەشرىياتىمىز 2005 - يىلى « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نى تولۇقلاپ تۈزۈش ۋە نەشر قىلىش خىزمىتىنى رەسمىي كۈنتەرتىپكە قويۇپ ، بۇ لۇغەتنى دۆلەتنىڭ « 11 - بەش يىللىق پىلانى » غا كىرگۈزدى . نەشرىياتىمىزدىكى رەھبەرلەر ، تۈزگۈچىلەر ۋە تەھرىر خادىملارنىڭ ئورتاق تىرىشچانلىقى ۋە ئىلگىرى ئىشلەنگەن تەييارلىق خىزمەتلىرى ئاساسىدا بۇ لۇغەت بۈگۈن يېپيىڭى قىياپەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشتى . بۇ قېتىم يېڭىدىن نەشر قىلىنغان « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت » خەنزۇ تىلىنىڭ نوپۇزلۇق لۇغىتى بولغان « ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى » نىڭ 5 - نەشرى ئاساسىدا ئىشلەندى ، لۇغەتكە 10 مىڭغا يېقىن تاق خەت ، 80 مىڭدىن ئارتۇق سۆزلۈك كىرگۈزۈلگەن بولۇپ ، ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لېكسىكىسىنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدۇ . لۇغەتكە يەنە ئاساسىي سۆزلۈكلەردىن باشقا نۇرغۇن مۇناسىپ قوشۇمچە سۆزلۈكلەر كىرگۈزۈلۈپ ، لۇغەتنىڭ پايدىلىنىش قىممىتى ئاشۇرۇلدى . بۇ لۇغەت تەرجىمانلارنىڭ ۋە خەنزۇ تىلى ئۆگەنگۈچىلەرنىڭ ئادەتتىكى ئېھتىياجىدىن چىقالايدۇ . لۇغەتتىكى تاق خەتلىك سۆزلۈكلەرنىڭ ۋە كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەرنىڭ مەنىلىرىنى يېشىشتە « ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلى لۇغىتى » دىكى تەبىرلەرگە ۋە « ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لۇغىتى » دىكى تەبىرلەرگە قاتتىق ئەمەل قىلىنىپ ، سۆز مەنىسىدىكى يىراقلىشىش ۋە چەتلىشلەرنىڭ ئالدى ئېلىندى . لۇغەتتە ئۇقۇم خاراكتېرلىك ۋە بەزى بىلىم خاراكتېرلىك ئاتالغۇلارغا مۇۋاپىق ئىزاھات ۋە چۈشەندۈرۈشلەر بېرىلىپ لۇغەتنىڭ مەزمۇنى بېيىتىلدى ، جەلپكارلىقى ئاشۇرۇلدى . لۇغەتتە بىرقانچە خىل ئاھاڭدا تەلەپپۇز قىلىنىدىغان تاق خەتلىك سۆزلۈكلەر ۋە كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەرگە ، شۇنداقلا تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بىر - بىرىگە ھاۋالە قىلىنغان سۆزلۈكلەرگە بەت نومۇرى بېرىلىپ لۇغەت ئاقتۇرۇش ئاۋازچىلىقى ئازايتىلدى ... ، ئومۇمەن بۇ قېتىم يېڭىدىن تولۇقلىنىپ تۈزۈلگەن « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت » ھەر قايسى جەھەتلەردە يېڭى سەۋىيىگە كۆتۈرۈلدى .

بىز بۇ لۇغەتنى ئىشلەش جەريانىدا ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ۋە ئاخبارات - نەشرىيات ساھەسىدىكى رەھبەرلەرنىڭ ، ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل - يېزىق خىزمىتى كومىتېتىنىڭ ، لۇغەتچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كەسپىي خادىملارنىڭ ۋە بىزنىڭ بۇ خەيرلىك ئىشىمىزغا كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن ھەر ساھەدىكى كىشىلەرنىڭ سەمىمىي ياردىمىگە ئېرىشتۇق . لۇغىتىمىزنىڭ نەشرىدىن چىقىشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇ يولداشلارغا ۋە مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمىز .

بىز يەنە 1970 - يىللاردا 1 - ئەۋلاد « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نىڭ سىناق نۇسخىسىنى تۈزۈش ۋە نەشر قىلىشقا قاتناشقان ئابلىز ياقۇپ ، ما جۈنمىن ، كەي يىڭ ، پەيزۇللا راخمان ، ئەزىزجان مەخسۇت ، ۋاڭ جېنېيېن ، يى كۈنشىۋ ، لى جۈنمىڭ ، ماھمۇت نىزام ، ما تىڭجى ، تۇرسۇن رېھىم ، ئەيسا قاسىم ، ئامىنە غاپپار ، خەلىم سالىخ ، لو كېخۇا ، رابىيە ئارپ قاتارلىق يولداشلارنىڭ نامىنى ئالاھىدە ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىمىز .

بىز يەنە 1980 - يىللاردا 2 - ئەۋلاد « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە لۇغەت » نى تۈزۈش ۋە نەشر قىلىش خىزمىتىگە قاتناشقان ۋە ئۇنىڭغا ياردەم بەرگەن ئىبراھىم ئەھمىدى ، پېڭ زوڭلۇ ، ئىبراھىم ئۆمەر ، پەرھات جىلان ، ما دېلۇڭ ، رېن يۈنچاڭ ، ئابدۇقادىر ئىبراھىم ، لياۋ زېيۈي ، شېن يۇڭنىڭ ، ئەنۋەر جاپپار ، خۇ ياۋشەن ، قادىر قاۋۇز ، ئازاتگۈل ئاتاۋۇللا ، ئەنۋەر غازى قاتارلىق يولداشلارنىڭ ئىسمىنىمۇ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىمىز . مۇشۇ يولداشلارنىڭ جاپالىق ئىلمىي ئەمگەكلىرى ھېسابىغا سېلىنغان مۇستەھكەم ئۇل بولغانلىقى ئۈچۈنلا بىزنىڭ بۇ لۇغىتىمىز يېڭىچە قىياپەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقتى .

لۇغەتچىلىك ئىلمىي ئەمگەك ، جاپالىق ئەمگەك ، شۇنداقلا مۇرەككەپ ئەمگەك . بولۇپمۇ ، ھەرقايسى لۇغەتلەرنىڭ يىلتىزى ۋە ئاساسى ھېسابلىنىدىغان تىل لۇغىتى تېخىمۇ شۇنداق . بىر تىل لۇغىتىنى مۇكەممەللەشتۈرۈشكە ناھايىتى ئۇزۇن جەريان كېتىدۇ ، بۇنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئىشتىراك قىلىشىغا ، جاپالىق ۋە ئىلمىي ئەمگەك سىڭدۇرۇشىگە ، ئۈزلۈكسىز تولۇقلىشى ، بېيىتىشى ۋە مۇكەممەللەشتۈرۈشىگە ، ساقلىنىغان خاتالىق ۋە مەسىلىلەرنى ئۈزلۈكسىز بايقىشىغا ۋە تۈزىتىشىگە ، يېتەرسىزلىكلەرنى ئۈزلۈكسىز بايقىشىغا ۋە ياخشىلىشىغا توغرا كېلىدۇ ، شۇنداق قىلغاندىلا تىل لۇغىتىدە داۋاملىق يېڭىلىق يارىتىپ ، ئۇنى دەۋر بىلەن تەڭ ئىلگىرىلەتكىلى بولىدۇ . بۇ جەريان بىر ئۇزۇن سەپەر جەريانىدۇر . بىز بۇ قېتىم تۈزۈپ نەشر قىلغان « خەنزۇچە - ئۇيغۇرچە چوڭ لۇغەت » مۇشۇ ئۇزۇن سەپەرنىڭ بىر مېۋىسىدۇر . بىز بۇ لۇغەتتە ئىلگىرىكىلەر سالغان ئۇل ئاساسىدا بەزى يېڭىلىقلارنى ياراتتۇق ، لۇغەتنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈردۇق ، ئىلگىرىكى لۇغەتتە ساقلىنىغان بەزى خاتالىق ۋە كەمچىللىكلەرنى تۈزەتتۇق ، شۇنداقتىمۇ سەۋىيىمىزنىڭ چەكلىكلىكى تۈپەيلىدىن لۇغىتىمىزدە يەنە كەمچىللىك ۋە خاتالىقلار ساقلىنىغان بولۇشى مۇمكىن ، كۆپىنچە ئەقلى كۆپ ، كۆپىنچە كۆزى كۆپ ، بىز لۇغەتتىكى كەمچىللىك ۋە خاتالىقلار توغرىسىدا قىممەتلىك تەكلىپ ۋە پىكىر بېرىشىڭلارنى سەمىمىي ئۈمىد قىلىمىز .

总 目

凡例	3
音节表	9
部首检字表	15
(一) 部首目录	15
(二) 检字表	17
(三) 难检字笔画索引	69
词典正文	1 - 2589
西文字母开头的词语	2590
附录	2597
我国行政区划表	2597
我国民族分布简表	2599
新疆维吾尔自治区乡级以上行政区划表	2602
世界各国、地区、首都(或首府)及货币名称表	2623
计量单位表	2640
汉语拼音方案	2651
节气表	2559
元素周期表	2656 - 2657

ئومۇمىي مۇندەرجە

3	 لۇغەتنىڭ تۈزۈلۈشى ھەققىدە
9	 بوغۇملار جەدۋىلى
15	 باش بۆلەكلەر بويىچە خەت تېپىش جەدۋىلى
15	 (1) باش بۆلەكلەر مۇندەرجىسى
17	 (2) خەت تېپىش جەدۋىلى
69	 (3) تېپىش قىيىن بولغان خەتلەرنىڭ ئاچقۇچى
1 - 2589	 لۇغەت تېكىستى
2590	 لاتىنچە - گرېكچە ھەرپلەر بىلەن باشلانغان ئاتالغۇلار
2597	 قوشۇمچىلار
2597	 مەملىكىتىمىزنىڭ مەمۇرىي رايونلارغا بۆلۈنۈشى
2599	 مەملىكىتىمىزدىكى مىللەتلەرنىڭ تارقىلىشى
	 شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ يېزىدىن يۇقىرى مەمۇرىي رايونلارغا
2602	 بۆلۈنۈشى
	 دۇنيادىكى دۆلەتلەر ، رايونلار ، پايتەختلەر (مەركەزلەر) ۋە پۇل ناملىرى
2623	 جەدۋىلى
2640	 ئۆلچەم بىرلىكلىرى جەدۋىلى
2651	 خەنزۇ تىلىنىڭ فونېتىكىلىق ئېلىپبە لايىھىسى
2659	 مەۋسۇملار جەدۋىلى
2656 - 2657	 ئېلىمىنتلار دەۋر جەدۋىلى

لۇغەتتىن پايدىلىنىش قائىدىلىرى (凡 例)

بىرىنچى سۆزلۈكلەرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇلۇشى (条 目 安 排)

1. بۇ لۇغەتكە كىرگۈزۈلگەن سۆزلۈكلەر بىر خەتلىك سۆزلۈكلەر ۋە كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەر دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈندى. بىر خەتلىك سۆزلۈكلەرگە چوڭراق خەت ئىشلىتىلدى. كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەر بىرىنچى خېتىگە قاراپ بىر خەتلىك سۆزلۈكلەرنىڭ ئاستىغا تىزىلدى.
2. بىر خەتلىك سۆزلۈكلەر بىلەن كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەر ئىچىدىكى شەكىلداش سۆزلۈكلەر تۆۋەندىكىدەك ئايرىلدى :
- (a) بىر خەتلىك سۆزلۈكلەردە : شەكلى ئوخشاش بولسىمۇ ، لېكىن ئوقۇلۇشى بىلەن مەنىسى ئوخشىمايدىغان سۆزلۈكلەر ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى . مەسىلەن :

好 hǎo	长 cháng
好 hào	长 zhǎng

شەكلى بىلەن مەنىسى ئوخشاش بولسىمۇ ، لېكىن ئوقۇلۇشى ئوخشىمايدىغان ھەمدە ھەرقايسىسىنىڭ ئۆز ئالدىغا ماس كېلىدىغان دائىرىسى بولغان سۆزلۈكلەرمۇ ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى . مەسىلەن :

剥 bāo	薄 báo
剥 bō	薄 bó

شەكلىمۇ ئوخشاش ، ئوقۇلۇشىمۇ ئوخشاش ، لېكىن مەنىسى جەھەتتىن ئايرىم بىر تەرەپ قىلىشقا تېگىشلىك سۆزلۈكلەرمۇ ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى ، بۇنداق سۆزلۈكلەرنىڭ ئوڭ تەرەپ يۇقىرى بۇرجىكىگە ئەرەب رەقىمى بىلەن بەلگە بېرىلدى ، مەسىلەن :

按 ¹	白 ¹
	白 ²
按 ²	白 ³

(b) كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەردە : شەكلى ئوخشاش بولسىمۇ ، لېكىن ئوقۇلۇشى بىلەن مەنىسى ئوخشىمايدىغان سۆزلۈكلەر ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى ، مەسىلەن :

【公差】gōngchā	【地道】dìdào
【公差】gōngchāi	【地道】dì·dao

شەكلىمۇ ، ئوقۇلۇشىمۇ ئوخشاش ، لېكىن مەنە جەھەتتىن ئايرىم بىر تەرەپ قىلىشقا تېگىشلىك سۆزلۈكلەر ئايرىم سۆزلۈك قىلىنىپ ، 【】 نىڭ ئوڭ تەرەپ يۇقىرى بۇرجىكىگە ئەرەب رەقىمى بىلەن بەلگە قويۇلدى ، مەسىلەن :

【大白】 ¹	【燃点】 ¹	【生人】 ¹
【大白】 ²	【燃点】 ²	【生人】 ²

3. لۇغەتتىكى بارلىق سۆزلۈكلەر تۆۋەندىكى ئۇسۇل بويىچە تىزىلدى :

(a) بىر خەتلىك سۆزلۈكلەر خەنزۇ تىلىنىڭ فونېتىكىلىق ھەرپ تەرتىپى بويىچە تىزىلدى . بۇنىڭ ئىچىدىكى ئوقۇلۇشى ئوخشاش خەتلەر شۇ خەتلەرنىڭ سىزىق سانى بويىچە تىزىلدى ، يەنى سىزىق سانى ئازلىرى ئالدىغا ، سىزىق سانى كۆپلىرى كەينىگە تىزىلدى . سىزىق سانى ئوخشاشلىرى بىرىنچى سىزىقنىڭ شەكلىگە قاراپ توغرا سىزىق (—) ، تىك سىزىق (|) ، سولغا كۈندىلەك (J) ، چېكىت (、) ، توغرا ئىلمەك (→) تەرتىپى بويىچە تىزىلدى .

(b) بىر خەتلىك سۆزلۈكلەرنىڭ ئاستىغا تىزىلغان كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەر بىردىن ئارتۇق بولسا ، ئىككىنچى خېتىنىڭ فونېتىكىلىق ھەرپىنىڭ ھەرپ تەرتىپى بويىچە تىزىلدى . ئىككىنچى خېتى ئوخشاش بولسا ئۈچىنچى خېتىنىڭ فونېتىكىلىق ھەرپىنىڭ ھەرپ تەرتىپى بويىچە تىزىلدى ، قالغانلىرىمۇ شۇنداق .

(c) يېنىك ئوقۇلىدىغان خەتلەر شەكلى ئوخشايدىغان ، لېكىن يېنىك ئوقۇلمايدىغان خەتلەرنىڭ كەينىگە تىزىلدى ، مەسىلەن :

家 jiā 【大方】 dà fāng
家 · jiā 【大方】 dà · fang

لېكىن “了 · le” ۋە “着 · zhe” قاتارلىق يېنىك ئوقۇلىدىغان خەتلەر تۆتىنچى تۈندىكى بوغۇمدىن كېيىن تىزىلدى .

ئىككىنچى خەت شەكلى ۋە سۆز شەكلى (字形和词形)

1 . بۇ لۇغەتتىكى بىر خەتلىك سۆزلۈكلەردە بولسۇن ياكى كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەردە بولسۇن ، پۈتۈنلەي ھازىر ئومۇميۈزلۈك قوللىنىلىۋاتقان ئاددىيلاشتۇرۇلغان خەنزۇچە خەتلەر قوللىنىلدى .

2 . ھەر خىل يېزىلىدىغان كۆپ خەتلىك سۆزلۈكلەر ، يەنى يېزىلىشى ئوخشىمايدىغان سۆزلۈكلەر تەۋسىيە قىلىنىدىغان يېزىلىش شەكلى ۋە تەۋسىيە قىلىنىدىغان يېزىلىش شەكلى دەپ ئايرىلدى ھەمدە ئىككى خىل ئەھۋال بويىچە بىر تەرەپ قىلىندى : (1) دۆلەتنىڭ سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇش ئۆلچىمى بارلىرى تەۋسىيە قىلىنىدىغان يېزىلىش شەكلى قاتارىدا ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى ھەمدە ئىزاھات بېرىلدى ، تەۋسىيە قىلىنىدىغان يېزىلىش شەكلى تىرناق ئىچىگە ئېلىنىپ تەۋسىيە قىلىنغان سۆزلۈكنىڭ ئارقىسىغا تىزىلدى ؛ ئوخشاش بىر چوڭ خەت ئاستىدىكى تەۋسىيە قىلىنىدىغان سۆزلۈكلەر قايتا بېرىلمىدى . مەسىلەن :

【含糊】(含糊) نى ئالسا ، بۇنىڭدا “含糊” قايتا بېرىلمەيدۇ ؛ يەنە مەسىلەن ، 【佳宾】(佳宾) دا 【佳宾】 قايتا بېرىلگەن بولسىمۇ ، لېكىن « XX - بەتتىكى “嘉宾” بىلەن ئوخشاش » دەپلا ئىزاھات بېرىلدى .

(2) دۆلەت ئۆلچىمىدە بەلگىلەنمىگەنلىرى بولسا تەۋسىيە قىلىنىدىغان يېزىلىش شەكلى قاتارىدا ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى ھەمدە ئىزاھات بېرىلدى ، ئىزاھاتنىڭ كەينىگە « “XXX” مۇ دېيىلىدۇ » دەپ ئەسكەرتىش بېرىلدى . مەسىلەن :

【辞藻】 cí zǎo چىرايلىق سۆز - ئىبارىلەر :
华丽 ~ سۆز - ئىبارىلىرى چىرايلىق | 堆砌 ~
چىرايلىق سۆز - ئىبارىلەرنى تىزىۋەتمەك .
(“词藻” مۇ دېيىلىدۇ)

【莫名其妙】 mò míng qí miào ھېچ چۈشەنمەي
نىپ بولماسلىق ؛ ئەجەپلىنەرلىك ؛ ئەقىل
يەتمەيدىغان (“莫明其妙” مۇ دېيىلىدۇ)

ئەگەر تەۋسىيە قىلىنىدىغان يېزىلىش شەكلى بېرىلگەن بولسا تەۋسىيە قىلىنغان يېزىلىش شەكلىگىلا ئىزاھات بېرىلدى ، مەسىلەن :

【词藻】 cí zǎo 340 - بەتتىكى

“辞藻” بىلەن ئوخشاش .

3 . يېزىقتا بەزىدە ئېرىلىش (儿化) ، بەزىدە ئېرەشمەيدىغان ، لېكىن جانلىق تىلدا چوقۇم ئېرىلىشىدىغان سۆزلەر ئايرىم سۆزلۈك قىلىندى ، مەسىلەن :

【今儿】 jīnr 【小孩儿】 xiǎoháir

يېزىقتا ئادەتتە ئېرەشمەيدىغان ، لېكىن جانلىق تىلدا ئادەتتە ئېرىلىشىدىغان سۆزلۈكلەرنىڭ ئىزاھاتىنىڭ ئالدىغا (~ 儿) قوشۇلدى ، مەسىلەن :

【米粒】 mǐlì (~ 儿)

ئەگەر بىردىن ئارتۇق مەنىسى بار سۆزلۈكلەرنىڭ ھەممىسىلا جانلىق تىلدا ئېرلاشسا ، ئۇ ھالدا (儿) خېتى شۇ سۆزلۈكنىڭ ترانسكرىپسىيىسىنىڭ كەينىگە ، بىرىنچى مەنىسىنىڭ ئالدىغا بېرىلدى . مەسىلەن :

① قىياپەت ؛ تۇرق ؛ ئىس - 【模样】múyàng (儿)

كەت : 这孩子~像他爸爸 بۇ بالىنىڭ تۇرقى دادىسىغا
ئوخشايدىكەن | 看你打扮成这~ , 我几乎认不出来了
بۇنداق ياسىنىۋاپتىكەن سەن تونۇيالمايلا قاپتىمەن . ② ئالاھ-
زەل ؛ ئەتراپىدا ؛ ... - دەك ؛ ... - تەك ؛ ... - لاردا ؛
... - تا ؛ ... - دە ؛ ... - تە : 等了大概有半个小
~ 这个人三十岁~ 时 يېرىم سائەتتەك ساقلىدىم |
ئادەم ئوتتۇز ياشلاردا بار . ③ ۋەزىيەت ؛ يۈزلىنىش ؛
ئەھۋال ؛ ... دەك قىلىدۇ ؛ - دەك تۇرىدۇ : 不像要
~ 留客人吃饭的~ مېھمانلارنى تاماققا تۇتۇپ قالدىغاندەك
تۇرمايدۇ | 这家饭馆像是快要关张了~ , 看~ بۇ ئاشپۇ-
زۇل ئىشتىن چۈشىدىغاندەك تۇرىدۇ .

ئەگەر ئايرىم مەنىلىرىلا ئېرلاشسا (儿) بەلگىسى ئېرىلىشىدىغان ئاشۇ سۆز مەنىسىنىڭ نومۇرىدىن كېيىن بېرىلدى . مەسىلەن :

① پارچە - پۇرات ؛ ئۇششاق - 【零碎】língsuì

شەك ② لاقا - لۇقا : 活~ 儿 پارچە - پۇرات ئىش |
东西~ ئۇششاق - چۈششەك نەرسە | 这些材料零零碎碎
碎的, 用处不大 بۇ ماتېرىياللار پارچە - پۇرات ئىكەن ،
ئانچە كۆپ ئىشلەنمەيدۇ . ② (儿) پارچە - پۇرات نەر-
سىلەر ؛ ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار : 儿~ 他正在拾掇
ئۇ پارچە - پۇرات نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇۋاتىدۇ .

تاق خەتنىڭ ئېرلاشقان شەكلى بىلەن ئېرلاشمايدىغان شەكلىنىڭ مەنىسى ئوخشاش بولۇپ ، ئوخشىمايدىغان سۆزلۈكلەردە كەلسە ئىزاھاتىنىڭ ئالدىغا (儿) بەلگىسى بېرىلدى ھەمدە مىسال ئارقىلىق بەزى سۆزلۈكلەردە ئېرىلىشىپ ، بەزى سۆزلۈكلەردە ئېرلاشمايدىغان ئەھۋالى كۆرسىتىلدى . مەسىلەن :

① ئۆت ② (儿) جۈرئەت ؛ جىگەر ؛ 胆 dǎn غەيرەت ؛ يۈرەك ؛ 怯~ قورقۇنچاق ؛ يۈرەكسىز |

小心~ يۈرەكلىك ۋە پەملىك | 小如鼠~ قورقۇن-
چاق ؛ توخۇ يۈرەك | 儿~ 壮壮 يۈرىكىنى توختاتماق . ③
نەرسىلەرنىڭ ئىچىدىكى سۇ ، ھاۋا قاتارلىقلار قاچىلىنىدىغان
نەرسىسى : ~ 球 توپ كامبىرى | ~ 瓶 چايدان شېشىسى .
④ دىن (فامىلە)

4 . بەزى تەكرار ئېيتىلىدىغان جانلىق تىللاردا كېلىدىغان “的” ۋە “儿的” قاتارلىقلار سۆزلۈكتە بېرىلمىدى ، پەقەت ئىزاھاتىنىڭ ئالدىغا (的) ياكى (儿的) بەلگىلىرى بېرىلدى . مەسىلەن :

【白花花】báihuāhuā (~ 的) ~ 的银子 : ئاپئاق
ئاپئاق كۈمۈش | ~ 的 地里一片 收棉季节 , ياختا
يىغىدىغان مەزگىلدە ئېتىزلار ئاپئاق ياختىغا پۈركىنىدۇ .

① 乖乖 guāiguāi (~ 儿的) ياۋاش : گەپ
孩子们都 ~ 儿地坐着听阿 : جىم : تىنچ : جىم
姨讲故事 孩子们 姨讲故事
نى ئاڭلاۋاتتى . ② وزام : پاقلىنىم : ساقام (ئەركىلىتىش
مەنىسىدە)

ۋۇچىنچى ترانسكرىپسىيىسى (注音)

1 . لۇغەتتىكى ھەر بىر سۆزلۈكنىڭ ترانسكرىپسىيىسى خەنزۇ تىلىنىڭ فونېتىكىلىق ھەرپلىرى ئارقىلىق ئىپادىلەندى .
2 . باشقىچە ئوقۇلۇشى بار سۆزلەرنىڭ ترانسكرىپسىيىسى ترانسكرىپسىيە بېكىتىش ھەيئىتىنىڭ بېكىتىشىدىن ئۆتكىنى
بويىچە بېرىلدى .

ئەنئەنە جەھەتتىن ئىككى خىل ئوقۇلىدىغان ھەمدە ھەر ئىككى خىل ئوقۇلۇشلا بىر قەدەر ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىلىدىغان
سۆزلەرنىڭ ھەر ئىككى خىل ئوقۇلۇشى بېرىلدى ، مەسىلەن :

谁 shéi 又 shuí 馐 gǔ 又 jiǎ 酬 shī 又 shāi

3 . سۆزلۈكلەردىكى يېنىك ئوقۇلىدىغان خەتلەرنىڭ ترانسكرىپسىيىسىگە تون بەلگىسى بېرىلمىدى ، لېكىن ترانسكرىپسىيىسى
نىڭ ئالدىغا يۇمىلاق چېكىت قويۇلدى ، مەسىلەن :

【便当】biàn·dang 【桌子】zhuō·zi

4 . ئادەتتە يېنىك ئوقۇلىدىغان ، يېنىكمۇ ئەمەس ، ئېغىرمۇ ئەمەس ئوقۇلىدىغان ياكى ئېغىر ئوقۇلىدىغان خەتلەرنىڭ
ترانسكرىپسىيىسىگە تون بەلگىسى سېلىنغاندىن باشقا يەنە ترانسكرىپسىيىسىنىڭ ئالدىغا يۇمىلاق قارا چېكىت قويۇلدى .

【因为】yīn·wèi

بۇ “因为” دىكى “为” خېتىنىڭ ئادەتتە يېنىك ئوقۇلىدىغانلىقىنى ، بەزىدە تۆتىنچى توندا ئوقۇلىشىمۇ بولىدىغانلىقىنى
ئىپادىلەيدۇ .

5 . باشقا تەركىبلەر قوشۇلغاندىن كېيىن تاۋۇشىدا ئېغىرلىشىش ياكى يېنىكلىشىش ئەھۋالى كۆرۈلىدىغان سۆزلۈكلەرنىڭ
ترانسكرىپسىيىسىگە تون بەلگىسى ۋە يۇمىلاق چېكىت قويۇلغاندىن باشقا يەنە يانتۇ قوش سىزىق (//) قوشۇلدى ،
مەسىلەن :

【看见】kàn//·jiàn 【起来】qǐ//·lái

بۇ “看见” ۋە “起来” لەردە “见” ۋە “来” خەتلىرىنىڭ يېنىك ئوقۇلىدىغانلىقىنى ، لېكىن “看得见、看不见”
ۋە “起得来、起不来” لەردە “见” ۋە “来” خەتلىرىنىڭ ئېغىر ئوقۇلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ .
“起来” نىڭ يەنە تۆۋەندىكىدەك ترانسكرىپسىيىسىمۇ بار :

【起来】//·qǐ//·lái

بۇنداق ئىپادىلەنگىنى ، بۇ سۆزلۈك پېئىل ياكى سۈپەتلەرنىڭ ئارقىسىدىن تولدۇرغۇچى بولۇپ كەلگەندە ، مەسىلەن ،
“拿起来” ۋە “好起来” قاتارلىق سۆزلۈكلەردە “起来” دېگەن ھەر ئىككىلا خەتنىڭ تاۋۇشىدا ئېغىرلىشىش ياكى يېنىكلى-
شىش ئەھۋالىنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ . “拿起来” دە “起来” دېگەن ھەر ئىككى خەت يېنىك ئوقۇلىدۇ ، لېكىن
ئۇنىڭغا “得” ۋە “不” لار قىستۇرۇلغاندىن كېيىن ، مەسىلەن ، “拿得起来” بىلەن “拿不起来” گە ئۆزگەرگەندىن
كېيىن “起来” دېگەن خەتنىڭ ھەر ئىككىلىسى ئېغىر ئوقۇلىدۇ . ئەگەر “起来” دېگەن ئىككى خەتنىڭ ئارىسىغا يەنە بىر

تولدۇرغۇچى قوشۇلسا ، مەسلەن ، “拿得起枪来” ياكى “拿不起枪来” دېگەن شەكىلگە كەلسە ، بۇنىڭدىكى “起” خېتى ئېغىر ، “来” خېتى يېنىك ئوقۇلىدۇ . “上来” ، “上去” ، “下来” ، “下去” ، “出来” ، “出去” قاتارلىق سۆزلەرنىڭ ھەممىسىدىلا يۇقىرىقىدەك ئۆزگىرىش يۈز بېرىدۇ ، بۇلارنىڭ ترانسكرىپسىيىسىمۇ مۇناسىپ ھالدا شۇنداق ئىپادىلىنىدۇ .

6 . بۇ لۇغەتتە ئېرىلىشىدىغان تاۋۇشلارنىڭ ترانسكرىپسىيىسىنى ئىپادىلەشتە ئاساسىي شەكىلنىڭ ئارقىسىغا “r” نى قوشۇش ئۇسۇلى قوللىنىلدى . مەسلەن ، “今儿” jīnr نىڭ ترانسكرىپسىيىسى 【今儿】jīnr شەكىلدىلا بېرىلىپ ، تاۋۇش جەھەتتىكى ئەمەلىي ئۆزگىرىش كۆرسىتىلمىدى .

7 . بۇ لۇغەتتە توندىكى ئۆزگىرىش بېرىلمىدى .

8 . كۆپ ئاھاڭلىق سۆزلەرنىڭ ترانسكرىپسىيىسى ئۇلاپ يېزىلىشىنى پرىنسىپ قىلىش ئاساسىدا بېرىلدى ، بىرىكىشى بوشاقلارنىڭ ئارىسىغا قىسقا سىزىق (-) قويۇلدى ؛ سۆز تۈركۈملىرى ، تۇراقلىق ئىبارلەر سۆزگە ئاساسەن ئايرىلىپ يېزىلدى . بەزى سۆز تۈركۈملىرىنىڭ ئارىسىغا يانتۇ قوش سىزىق (//) قويۇلغان بولسا ، بۇ بەلگە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا باشقا تەركىبلەرنى قىستۇرغىلى بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ ، مەسلەن :

【结婚】jié//hūn

【打倒】dǎ//dǎo

【心软】xīn//ruǎn

بىر سۆزلۈكنىڭ بەزى مەنىلىرىدە باشقا تەركىبلەرنى قىستۇرغىلى بولۇپ ، يەنە بەزى مەنىلىرىدە باشقا تەركىبلەرنى قىستۇرغىلى بولمىسا پۈتۈن سۆزلۈكنىڭ ترانسكرىپسىيىسى ئۇلاپ يېزىلدى ھەمدە باشقا تەركىبلەرنى قىستۇرغىلى بولىدىغان مەنىلىرىنىڭ نومۇرىنىڭ كەينىگە “ - // - ” بەلگىسى قويۇلدى ، مەسلەن :

① (- // -) سۆزلىمەك ؛ پىكىر بايان 【发言】fāyán

قىلماق ؛ سۆزگە چىقماق : 积极 ~ ئاكتىپ پىكىر بايان

قىلماق | 权 ~ پىكىر بايان قىلىش ھوقۇقى | 他已经发过

言了 ② نۇتۇق ؛ پىكىر ؛ سۆز :

他在大会上的 ~ 很中肯 ئۇنىڭ يىغىندا قىلغان سۆزى

ناھايتى سەمىمىي بولدى .

بۇ بىرىنچى مەنىسىدە باشقا تەركىبلەرنى قىستۇرغىلى بولىدىغانلىقىنى (مەسلەن ، 他已经发过言了) ، ئىككىنچى مەنىسىدە باشقا تەركىبلەرنى قىستۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ .

9 . كۆپ تاۋۇشلۇق سۆزلەرنىڭ ترانسكرىپسىيىسىدە ، ئەگەر تاۋۇشلار ئارىلىشىپ كېتىش ئېھتىمالى بولسا ، ئىككى تاۋۇشنىڭ ئارىسى ئايرىش بەلگىسى (‘) بىلەن ئايرىلدى :

(a) بىر - بىرىگە ئۇلىنىپ كەلگەن ئىككى سوزۇق تاۋۇش بىر بوغۇمغا تەۋە بولمىسا ئارىسىغا بوغۇم ئايرىش بەلگىسى قويۇلدى ، مەسلەن :

【答案】dá‘àn

【木偶】mù‘ǒu

(b) ئالدىنقى بوغۇمى n - ياكى ng - بىلەن ئاخىرلىشىپ ، كېيىنكى بوغۇمى سوزۇق تاۋۇش بىلەن باشلانغان بولسا ، ئارىسىغا بوغۇم ئايرىش بەلگىسى قويۇلدى ، مەسلەن :

【恩爱】ēn‘ài

【名额】míng‘é

تۆتىنچى سۆزلۈكلەرنىڭ مەنىسى ۋە يەشمىسى (释义)

- 1 . سۆزلۈكلەرنىڭ ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلىدىكى مەنىسىلا بېرىلدى ، قەدىمكى مەنىسى بېرىلمىدى .
- 2 . ئادەتتىكى سۆزلۈكلەرگە 〈方〉 ئىزاھاتى بېرىلگەن بولسا ، بۇ سۆزلۈكنىڭ دىئالېكت ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ ؛ 〈书〉 ئىزاھاتى بېرىلگەن بولسا ، بۇ سۆزلۈكنىڭ كىتاب سۆزى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ ؛ 〈古〉 ئىزاھاتى بېرىلگەن بولسا ، ئۇنىڭ

قەدىمكى زاماندىكى قوللىنىلىشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ . 《方》 ، 《书》 ئىزاھاتلىرى مەلۇم بىر سۆزلۈكنىڭ ھەممە مەنىلىرىگە ئورتاق بولسا ، شۇ سۆزلۈكنىڭ بىرىنچى مەنىسىنىڭ ئالدىغا بېرىلدى ؛ ئەگەر ئايرىم مەنىلىرىگىلا ئۇيغۇن كەلسە ، شۇ مەنىلەرنىڭ رەت تەرتىپىنى بىلدۈرىدىغان نومۇردىن كېيىن بېرىلدى .

3 . سۆزلۈكلەرنىڭ مەنىسى بېرىلگەندىن كېيىنكى مىساللاردا مۇشۇ سۆزلۈك قايتا يولۇققان بولسا ، ئۇنىڭ ئورنىغا (~) بەلگىسى ئالماشتۇرۇلدى . كەلتۈرۈلگەن مىساللار بىردىن ئارتۇق بولسا ، ھەرقايسى مىساللارنىڭ ئارىسى تىك سىزىق (|) بىلەن ئايرىلدى . سۆزلۈكلەر ئەگەر مىسالدا ئوخشىتىش قاتارىدا ئىشلىتىلگەن بولسا ياكى ئايرىم سۆزلۈك ھالىتىدە مۇئەييەن بىر مەنىدە بولۇپ ، لېكىن تەرجىمىدە چۈشۈپ قالدىغان بولسا ياكى باشقا سۆزلەر بىلەن ئىپادىلىنىدىغان بولسا ، خەنزۇچە جۈملە بىلەن ئۇنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنىڭ ئارىسىغا « ◇ » بەلگىسى قويۇلدى (ئەگەر سۆزلۈكنىڭ ئوخشىتىش مەنىسى ياكى ئۇنىڭ كونكرېت جۈملە شارائىتىدە ئىپادىلەيدىغان باشقا مەنىلىرى تولۇق بېرىلگەن بولسا « ◇ » بەلگىسى قويۇلمىدى) .

4 . « (”XXX“ مۇ دېيىلىدۇ) » ، « دىققەت » قاتارلىق ئىزاھاتلارنىڭ ئالدىغا بەزىدە « || » بەلگىسى قويۇلغان . بۇ بەلگە شۇ ئىزاھاتنىڭ يۇقىرىدىكى ھەرقايسى مەنە تۈرلىرىگە ماس كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ ، مەسىلەن :

① يايىمچىلىق قىلماق ؛ يايما يايماق 【摆摊子】 bǎitān·zi

② ئاچماق ؛ يايماق ؛ ئىشقا تەرەددۇت قىلماق ؛ ئىشقا تۇتۇش

قىلماق ؛ ئىشقا تەييارلىق قىلماق ③ بۇزۇپ - چاچماق ؛

ئىسراپچىلىق قىلماق ؛ ئىسراپخورلۇق قىلماق : 追求 ~ 不要

形式 رەسمىيەتچىلىككە بېرىلىپ ، ئىسراپخورلۇق قىلىش

يارىمايدۇ . (|| ”摆摊儿“ مۇ دېيىلىدۇ)

بۇ ”摆摊子“ دېگەن سۆزلۈكنىڭ ① ، ② ، ③ مەنىلىرىنىڭ ھەممىسىدىلا ”摆摊儿“ نى قوللىنىشقا بولىدۇ دېگەنلىكتۇر . ئەگەر ئالدىغا « || » بەلگىسى قوشۇلمىغان بولسا ، پەقەت شۇ مەنە تۈرىگىلا ماس كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ ، مەسىلەن :

① تېلېفون تۇرۇپكىسى ② مىكروفون 【话筒】 huàtǒng

③ كاناي (”传声筒“ مۇ دېيىلىدۇ)

بۇنىڭدا « ”传声筒“ مۇ دېيىلىدۇ » دېگەن ئىزاھات پەقەت ③ تىكى نەرسىنىڭلا ”传声筒“ مۇ دېيىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ .

5 . چەت ئەل تىلىدىن كىرگەن ئايرىم سۆزلەرنىڭ كەينىگە شۇ سۆزلەرنىڭ چەت ئەل يېزىقىدىكى يېزىلىشى بېرىلدى ، مەسىلەن :

【沙发】 shāfā (sofa ئىنگلىزچە) سافا

音节表

بوغۇملار جەدۋىلى

(音节右边的号码指词典正文的页码)

(بوغۇمنىڭ ئۆڭ تەرىپىدىكى رەقەملەر لۇغەت تېكىستىنىڭ بەت نومۇرىنى كۆرسىتىدۇ)

A		bài	48	biào	137	càn	206	cháo	249	chuā	318	
		•bai	51	biē	138	cāng	207	chǎo	251	chuāi	318	
	ā	1	bān	51	bié	138	cáng	208	chào	252	chuái	318
	á	3	bǎn	53	biě	141	cāo	209	chē	252	chuǎi	318
	ǎ	3	bàn	55	biè	141	cáo	211	chě	254	chuài	319
	à	3	bāng	60	bīn	141	cǎo	211	chè	255	chuān	319
	•a	3	bǎng	62	bìn	142	cào	214	chēn	256	chuán	320
	āi	3	bàng	63	bīng	143	cè	214	chén	256	chuǎn	324
	ái	6	bāo	64	bǐng	146	cèi	217	chěn	261	chuàn	325
	ǎi	7	báo	69	bìng	148	cēn	217	chèn	261	chuāng	326
	ài	7	bǎo	69	bō	152	cén	217	•chen	262	chuáng	327
	ān	11	bào	76	bó	155	cēng	217	chēng	262	chuǎng	328
	ǎn	17	bēi	83	bǒ	160	céng	217	chéng	264	chuàng	328
	àn	17	běi	87	bō	160	cèng	218	chěng	274	chuī	330
	āng	21	bèi	89	•bo	161	chā	218	chèng	275	chuí	331
	áng	21	•bei	96	bū	161	chá	221	chī	275	chūn	333
	àng	22	bēn	96	bú	161	chǎ	225	chí	280	chún	334
	āo	22	běn	97	bǔ	161	chà	225	chǐ	282	chǔn	336
	áo	22	bèn	101	bù	161	chāi	226	chì	283	chuō	336
	ǎo	23	bēng	102			chái	228	chōng	286	chuò	337
ào	23	béng	103			chǎi	228	chóng	289	cī	337	
		běng	103			chài	228	chǒng	292	cí	338	
B		bèng	103			chòng	293	chòng	293	cǐ	342	
		bī	104	cā	191	chān	228	chōu	293	cì	343	
	bā	26	bí	105	cǎ	191	chán	229	chóu	295	cōng	345
	bá	30	bǐ	106	cāi	192	chǎn	231	chǒu	298	cóng	346
	bǎ	32	bì	112	cái	192	chàn	233	chòu	299	còu	349
	bà	35	biān	120	cǎi	196	chāng	234	chū	300	cū	350
	•ba	36	biǎn	124	cài	199	cháng	234	chú	311	cú	352
	bāi	37	biàn	125	cān	200	chǎng	240	chǔ	313	cù	352
	bái	37	biāo	132	cán	203	chàng	242	chù	316	cuān	354
	bǎi	43	biǎo	135	cǎn	205	chāo	244				

D